

С. 85—98.

4. Петренко А. І. Національна Grid-інфраструктура для забезпечення наукових досліджень і освіти [Електронний ресурс] / А. І. Петренко. — Режим доступу : <http://netallted.cad.kiev.ua/downloads/Grid.pdf>.

5. Прокшева Т. Бібліотеки, комп'ютерні технології та інформаційне суспільство: нові тенденції, нові перспективи [Електронний ресурс] / Т. Прокшева. — Режим доступу : <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=3613>.

6. Сукиасян Э. Р. Дискуссионный клуб «Термин» / Э. Р. Сукиасян // Научные и технические библиотеки. — 2000. — № 6. — С. 113—119.

7. Цифрова бібліотека: міфи і проблеми [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://archive.ifla.org/IV/ifla62/62-kuny.pdf>.

8. Шрайберг Я. Л. Современные тенденции развития библиотечно-информационных технологий / Я. Л. Шрайберг // Ежегодный пленарный доклад международных конференций «Крым». — М. : ГПНТБ России, 2002. — 44 с.

9. The Cambridge Handbook of Multimedia Learning / [ed. by Richard E. Mayer]. — New York : Cambridge University Press, 2005. — 680 p.

10. The DELOS Digital Library Reference Model Foundations for Digital Libraries [Electronic resource]. — Access mode : http://www.delos.info/files/pdf/ReferenceModel/DELOS_DLReferenceModel_0.98.pdf.

11. Watstein S. B. Digital library : keywords / S. B. Watstein, P. V. Calarco, F. S. Ghaphery // Reference Services Review. — 1999. — Vol. 27. — № 4. — P. 344—352.

12. William Y. Arms Digital Libraries and Electronic Publishing / Y. William. — Cambridge : MIT Press, 2000. — 287 p.; Terry Reese. Building digital libraries / Terry Reese, Kyle Banerjee. — New York : Neal-Schuman Publishers, 2008. — 277 p.

УДК 007:304

Л. О. Мельнікова

*Комунальний заклад «Спеціальний навчально-виховний комплекс
I–II ступенів № 2» Харківської обласної ради*

Волонтерський рух як чинник розвитку соціальної активності розумово відсталих підлітків

Мельнікова Л. О. Волонтерський рух як чинник розвитку соціальної активності розумово відсталих підлітків. У статті розглянуто систему роботи з розвитку соціальної активності розумово відсталих підлітків у волонтерському русі в межах спеціального навчально-виховного комплексу. Наголошено, що розвиток волонтерства, як одного з напрямків учнівського самоврядування, є важливою ланкою виховної роботи. Актуальність руху зумовлена зростанням кількості людей, що потребують соціальної допомоги. Спільність інтересів, завдань та ідей передбачає реалізацію поставлених цілей та самореалізацію учнів, виховання в собі таких рис як милосердя, працелюбність, прагнення до взаємодопомоги, вміння працювати в колективі.

Ключові слова: волонтер, волонтерський рух, розумово відсталий підліток, соціалізація, корекція, спеціальний навчально-виховний комплекс.

Мельнікова Л. А. Волонтерское движение как фактор развития социальной активности умственно отсталых подростков. В статье рассмотрена система развития социальной активности умственно отсталых подростков в процессе волонтерского движения в специальном учебно-воспитательном комплексе. Подчеркнуто, что развитие волонтерства как одного из направлений ученического самоуправления является важным звеном воспитательной работы. Актуальность волонтерского движения обусловлена возрастом количеством людей, которым нужна социальная помощь. Единство интересов, заданий, идей пре-

дусматривает реализацию поставленных целей и самореализацию учеников, воспитание в себе таких качеств как милосердие, трудолюбие, стремление к взаимопомощи, умение работать в коллективе.

Ключевые слова: волонтер, волонтерское движение, умственно отсталый подросток, социализация, коррекция, специальный учебно-воспитательный комплекс.

Melnykova L. The volunteer movement as a factor in the development of social activity of mentally retarded adolescents. The article deals with the development of social activity of mentally retarded adolescents in the process of the volunteer movement in special educational complex. The development of volunteering as one of the areas of student self-government is an important part of the educational work. The relevance of volunteer movement is caused by the increasing number of people who need social help. The unity of interests, tasks and ideas provides for implementation of the goals and the students' self-realization, the education of such qualities as charity, diligence, commitment to mutual support, the ability to work in team.

Keywords: volunteer, volunteer movement, mentally retarded adolescent, socialization, correction, special educational complex.

Майбутні країни будуть її громадяни, і тільки соціально активна людина може вирішити поставлені перед нею завдання. Істотним моментом соціалізації людини є розвиток її соціальної активності, що виявляється у поведінці особистості та її діяльності.

Соціальна активність особистості – це система соціальна якість, в якій виявляється та реалізується рівень її соціальності, тобто глибина та повнота зв'язків особистості із соціумом, рівень перетворення особистості на суб'єкта суспільних відносин. Формуванням соціальної активності особистості є її діяльність і спілкування, прагнення до самореалізації й саморозвитку. Поняття «соціальна активність» пов'язане з такими поняттями, як «діяльність», «спілкування», «соціальна відповідальність», «життєва позиція», «громадський обов'язок», «соціальна адаптація», «соціалізація» тощо.

У сучасному світі зросла кількість дітей із порушеннями фізичного та розумового розвитку. Спільною проблемою для цих дітей є соціальна дезадаптованість. Розвиток соціальної активності розумово відсталих підлітків є досить актуальною проблемою сучасної спеціальної школи, тому що підліток більшість часу своєї активної життєдіяльності проводить саме у навчальному закладі.

Дітям із порушенням інтелекту необхідні спеціальні умови виховання і навчання, спрямовані на коригування недоліків, просування у загальному розвитку і соціалізації. Ефективна організація навчальної, виховної, корекційної та реабілітаційної діяльності можлива у спеціальному закладі.

Комунальний заклад «Спеціальний навчально-виховний комплекс І–ІІ ступенів № 2» Харківської обласної ради – це заклад для дітей із обмеженими можливостями здоров'я. Діти, які мають порушення розумового та фізичного

розвитку, в навчальному закладі утримуються, навчаються, виховуються та отримують комплекс послуг реабілітації. До складу СНВК входить дошкільний підрозділ та школа-інтернат для дітей із вадами розумового розвитку та затримкою психічного розвитку.

Основним завданням спеціального закладу є соціалізація вихованців. Залучення підлітків до громадських організацій позитивно сприяє корекції та соціалізації особистості із вадами інтелекту. Однією із важливих ланок виховної роботи в спеціальній школі є розвиток волонтерського руху. Волонтер (англ. – доброволець) – це фізична особа, яка добровільно здійснює благодійну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, що має суспільно корисний характер.

Головним напрямком діяльності учнівського самоврядування є волонтерський рух, який базується на спільності інтересів, бажань, ідей та передбачає реалізацію поставлених цілей та самореалізацію учнів. Основними завданнями волонтерського руху у школі є:

- задоволення духовних інтересів та потреб учнів;
- сприяння соціальному становленню та вдосконаленню індивідуальних якостей та властивостей особистості школяра, відкриття внутрішніх резервів;
- виявлення та розвиток організаторських і творчих здібностей, здатності до взаємодопомоги, милосердя;
- активна участь у вирішенні суспільних проблем;
- співпраця з громадськими організаціями;
- проведення популяризації здорового способу життя та охорони навколишнього середовища.

Із метою самореалізації дитини, розвитку її здібностей, життєвих навичок і ціннісних орієнтацій, залученню до активної участі в житті учнівського колективу у закладі створено дитя-

чу організацію «Країна мрій», через яку здійснюється волонтерський рух.

Саме участь у волонтерському русі дає можливість молоді самореалізуватися. Актуальність волонтерського руху зумовлена зростанням кількості людей, що потребують соціальної допомоги.

Наразі в Україні захищено дві кандидатські дисертації, автори – З. П. Бондаренко та Т. Л. Лях, – присвячені розвитку волонтерства.

Проте волонтерська діяльність в умовах школи-інтернату для розумово відсталих дітей в українській корекційній психопедагогіці системно й теоретико-експериментально не досліджувалася, що надає високої актуальності обраній темі дослідження.

Мета дослідження полягає в розробці теоретично обґрунтованої та експериментально перевіреної корекційно-виховної технології розвитку соціальної активності розумово відсталих підлітків у процесі волонтерського руху.

Відповідно до мети було визначено такі завдання дослідження:

- здійснити теоретичний аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку соціальної активності підлітків із розумовою відсталістю у процесі волонтерського руху;

- вивчити та узагальнити стан роботи з розвитку соціальної активності підлітків у практиці спеціального навчально-виховного комплексу;

- експериментально перевірити ефективність волонтерського руху як чиннику розвитку соціальної активності розумово відсталих підлітків.

Питання розвитку в дітей соціальної активності розглядалися через особистість і колектив, виховання особистості в колективі (А. С. Макаренко), духовну спільність колективу (В. А. Сухомлинський), особистісно-орієнтоване виховання (І. Д. Бех, С. Д. Поляков, І. С. Якиманська та ін.)

Аналіз багаторічного досвіду волонтерства подано в роботах іноземних авторів, зокрема Г. Каскеллі, Р. Кроу, Б. Левайн.

Історію волонтерської роботи в Україні досить важко простежити, оскільки формальне фіксування таких дій та їх вивчення розпочалося порівняно недавно. Однак не викликає жодних сумнівів той факт, що така робота в тій чи іншій формі існувала дуже давно. Так, традиції милосердя склалися в Україні сторіччями, утворюючи основи благодійництва, прагнення

допомогти бідним, пристарілим, хворим, немічним.

На сучасному етапі, коли Україна переживає чергову економічну, політичну кризи, ще більш відчутно визначилися прошарки населення, які потребують допомоги. Сьогодні необхідність в роботі волонтерів зростає як ніколи у зв'язку із посиленням впливу на найбільш уразливі групи населення таких світових проблем, як забруднення навколишнього середовища, зловживання наркотиками, загроза поширення СНІД/ВІЛ, торгівля людьми, війна.

У навчальному закладі створено групу волонтерів із числа учнів 6–10 класів, які є членами дитячої організації «Країна мрій». Волонтери співпрацюють із Харківською обласною молодіжною громадською організацією «Харківський центр волонтерів», Харківським міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді «Довіра», Фондом Добрих Людей. Вихованці СНВК № 2 – учасники волонтерського соціального театру «Дорогою добра», який створено на базі молодіжної організації «Харківський центр волонтерів». Це дозволяє розкривати та розвивати творчий потенціал учнів, формувати ставлення до мистецтва, витратити свій вільний час на підготовку та проведення творчих заходів, що, у свою чергу, впливає на соціалізацію школярів. Із виставою «Вечори на хуторі поблизу Диканьки» діти виступали для вихованців школи-інтернату № 8, ветеранів Великої Вітчизняної війни, які відпочивали у санаторії «Роща», брали участь у Всеукраїнському конкурсі інтеграційних театрів «Шлях до успіху». Під керівництвом практичного психолога О. А. Дуюн, яка є волонтером «Харківського центру волонтерів», для дітей Харківського обласного центру соціально-психологічної реабілітації дітей «Гармонія» учні навчального закладу представили казку «Пригоди Колобка у сучасному світі».

Вихованці-волонтери щороку беруть участь у природоохоронних акціях: «За чисте довкілля», «Годівничка», «Друге життя старим речам», «Замість ялинки – зимовий букет», Всеукраїнському конкурсі «Знай і люби свій край», Всеукраїнському екологічному проєкті «Coca-cola Екофан – Зміни своє місто на краще до УЄФА Євро – 2012», Всеукраїнській акції «Птах року – 2014», обласній виставці-акції до Міжнародного Дня землі «SOS вернісаж, або Друге життя відходів», обласній виставці-конкурсі «Наша мрія – вода чиста, Земля красива». Волонтери мають свідоцтво юного при-

родоохоронця Харківської обласної організації Українського товариства охорони природи. У рамках реалізації проекту «Моральний вчинок» волонтери надають допомогу в догляді за тваринами Харківському міському центру гуманного поводження з тваринами та Харківському зоопарку.

Педагогічний колектив навчального закладу приділяє велику увагу формуванню в учнів ціннісного ставлення до суспільства і держави, вихованню патріотизму, правосвідомості. Під керівництвом молодих вчителів і учнів-волонтерів організовано виставку дитячих малюнків «Мій біль – Афганістан», виготовлено вітальні листівки для привітання із Днем Перемоги ветеранів Великої Вітчизняної війни, підготовлено лінійки Пам'яті, відвідано поранених у зоні АТО, що перебувають у Військово-медичному клінічному центрі Північного регіону. Для поранених військових підготовлено відеозвернення вихованців навчального закладу, сувеніри, малюнки.

Вихованці закладу брали участь у проекті «Розвиток волонтерства в Харківському регіоні» за підтримки Харківської обласної громадської організації «Асоціація в підтримку громадських ініціатив «АССА» з міні-проектом «Я проти торгівлі людьми». В межах міні-проекту волонтерська ініціативна група провела тиждень «Попередження насильства та торгівлі людьми», виставку дитячих малюнків «Я проти торгівлі людьми». На вихідному анкетуванні учні показали більшу обізнаність щодо проблеми насильства, його негативні наслідки, достатню компетентність щодо ризиків, пов'язаних із торгівлею людьми.

Досвід роботи показує, що лише в інтеграції зусиль (учень-вихованець-батьки-педагоги) можна отримати позитивні результати у справі формування в учнів дієвих чеснот, вмінь поводитися, орієнтуючись на моральні правила та цінності. Для сімей, в яких виховуються діти з інвалідністю, проведено захід «Здорова родина – міцна Харківщина». Спільно з представниками Харківського центру волонтерів на базі навчального закладу учнями, батьками й педагогами проведено міжнародний волонтерський захід «Україна – Росія: місія добра» за участю студентів вищих навчальних закладів м. Белгорода (2013). Основна мета заходу – пошук соціальних партнерів, розвиток комунікативних навичок і адаптація учнів у соціумі. У межах цієї акції були проведені ігротеки, майстер-класи з плетіння браслетів із бісеру та виготов-

лення яскравих листівок Діду Морозу. Під час спілкування учні підвищили практичні знання щодо співпраці, набули комунікативних навичок і вмінь, здатності до продуктивної творчої діяльності.

Щороку вихованці-волонтери спільно з батьками й учителями беруть участь у соціальних проектах. Для їх реалізації було проведено:

- 1) презентацію усного журналу «Милосердя – співчуття, добро, чуйність, турбота, любов»;
- 2) годину спілкування «Чуйність та доброта – два крила, на яких тримається людство»;
- 3) дні добрих справ «Добре діло роби сміло»;
- 4) акцію «Місія добра»;
- 5) екологічний благоустрій у зимовому зоопарку «Тварини взимку потребують твоєї допомоги»;
- 6) випуск стінгазети «Безпритульні тварини – чи мають шанс на життя?»;
- 7) бесіду-роздум «У світі бракує для всіх доброти, бо є безпритульні собаки й коти»;
- 8) благодійну акцію «Ми відповідальні за тих, кого приручили»;
- 9) свято «Зустріч пернатих друзів»;
- 10) екологічну акцію «Чисте довкілля» та ін.

Результативність волонтерського руху

1. Надано реальну допомогу у вирішенні проблемних ситуацій у КП «Центр поводження з тваринами», а саме:

- зібрано пожертвування від батьків учнів та придбано медикаменти і корм для тварин;
- надано допомогу в прибиранні території центру;
- проведено інформаційну роботу серед населення міста з вирішення проблеми збільшення популяції безпритульних тварин (стерилізація, щеплення, маркування, медичне обслуговування).

2. Взято участь у благодійній акції щодо природоохоронної діяльності на території зоопарку (прибирання від снігу та сміття); тісна співпраця з адміністрацією зоопарку та міжнародною фірмою «TeamInternationals». Допомога кормами під час скрутного становища, в якому опинилися мешканці Харківського зоопарку.

3. Отримано нагороди багатьох Міжнародних, Всеукраїнських, обласних та районних конкурсів, проектів, акцій та виставок волонте-

рами нашого закладу. Серед них:

– Міжнародний конкурс для дітей та молоді з обмеженими можливостями здоров'я, який проводила Фондація «Розправ крила» у рамках проекту «Мистецтво інтегрує» (2011);

– всеукраїнські конкурси «Діти за чисту енергію» у номінації «Глядацькі симпатії», «Україною крізь час» у номінації «Минуле нашого краю» (2012);

– обласний конкурс, присвячений 200-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка (2014);

– міський конкурс «Екоялинка» (2012);

– районний конкурс «Подарунки осені» (2011, 2012, 2013), «Повір у себе і в тебе повірять інші» (2012).

Система роботи навчального закладу з волонтерського руху дала можливість:

– забезпечити умови для проведення якісної корекційно-реабілітаційної та профілактичної роботи з учнями (вихованцями);

– забезпечити результативність участі шко-

лярів у міжнародних, всеукраїнських, обласних конкурсах дитячої творчості;

– підвищити рівень самооцінки та відповідальності;

– сформувати почуття власної гідності;

– забезпечити формування випускника, соціально підготовленого до майбутнього життя.

Звіт про результати волонтерського руху як чинника розвитку соціальної активності розумово відсталих підлітків, упровадження новітніх технологій, форм та методів виховання представлено у доповіді на методичному об'єднанні вихователів та класних керівників; виступах і доповідях на засіданнях педагогічних рад, творчої групи вихователів.

Сподіваємось, що залучення до волонтерської діяльності вмотивує молодь із обмеженими можливостями здоров'я до активних дій на користь людства, навчить їх безкорисливій допомогі тим, хто на неї потребує, і стане внеском у розвиток громадянського суспільства в Україні.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: сходження до духовності : наук. вид. / І. Д. Бех — К. : Либідь, 2006. — 272 с.

2. Вакуленко О. В. Залучення місцевих громад до вирішення проблем дітей, сімей та молоді, які опинилися у складних життєвих обставинах : метод. рекомендації. / О. В. Вакуленко, Н. М. Комарова, М. Ф. Романова — К. : Держсоцслужба, 2010. — 108 с.

3. Виховання моральності підростаючого покоління : наук.-метод. посіб. / К. І. Чорна та ін. ; за ред. К. І. Чорної. — К. : Богдана, 2005. — 288 с.

4. Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів : метод. рекомендації до впровадження в загальноосвітніх навчальних закладах : рукопис.

5. Розвиток волонтерства в Харківському регіоні : проект Харківської обласної громадської організації «Асоціація в підтримку громадських ініціатив «АССА». — Х., 2013. — 24 с.

6. Тат'янчикова І. В. Формування в учнів з інтелектуальними вадами життєвих компетентностей в процесі їхньої соціалізації / І. В. Тат'янчикова. — Слов'янськ : Моторін В. І., 2011. — 135 с.